

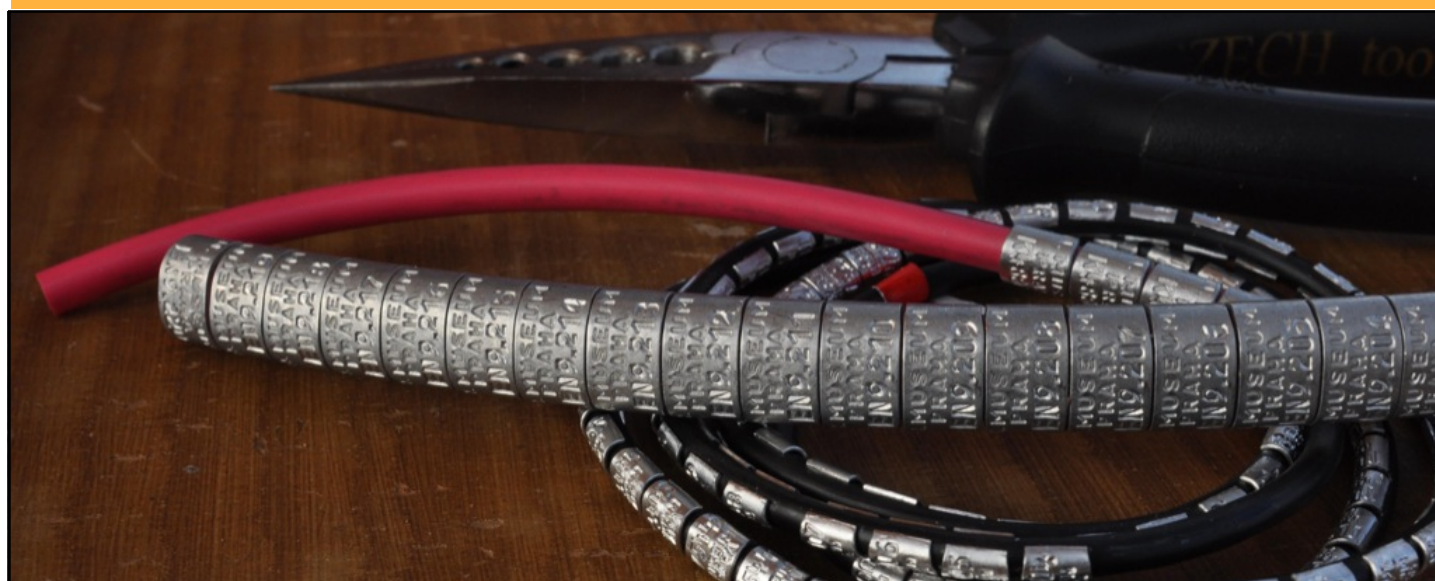
ZPRÁVY RAS

Retrapping Adults for Survival

Ročenka projektu RAS Kroužkovací stanice NM

číslo 4 / 2012

Další rok projektu RAS

Zdeněk Valeš

Již čtvrtým rokem pokračoval projekt RAS, který si klade za cíl získávat informace o meziročním přežívání širokého počtu druhů na vybraných lokalitách. Pomocí odečtu kroužkovaných jedinců získávají kroužkovatelé data, která nám pomohou sledovat změny ptačích populací.

Rok 2012 byl pro projekt RAS opět rokem rekordním. Sice shodně s rokem předchozím přihlásili kroužkovatelé 15 nových projektů, ale celkový počet již dosáhl 56 aktivních projektů.

V uplynulé hnízdní sezóně se 38 kroužkovatelů věnovalo 19 ptačím druhům. Nově byly zahájeny projekty u slavíka modráčka středoevropského, kterému se na Bílinsku věnuje skupina okolo Miroslava Horáka, a slípky zelenonohé, kterou začal aktivně studovat

Obsah čísla

Další rok projektu RAS
RAS a barevné kroužky
Linduška lesní a projekt
RAS

Králíčci ohnivi ve
"Spáleném lese"

Co je pravděpodobnost
zpětného odchytu a proč je
důležitá

Odchyty vrabců polních
RAS a program RINGS

Jak začít s projektem RAS

Karel Pithart se skupinou kolegů a odečitatelů, protože slípky značí barevnými kroužky. Sleduje nejen přežívání mezi roky, ale i jejich rozptýl po okolí. Karel Pithart se dlouhodobě věnuje i cvrčilce zelené a letos se mu podařilo přidat ke své studii na Nymbursku dalších 5 projektů věnovaných tomuto druhu.

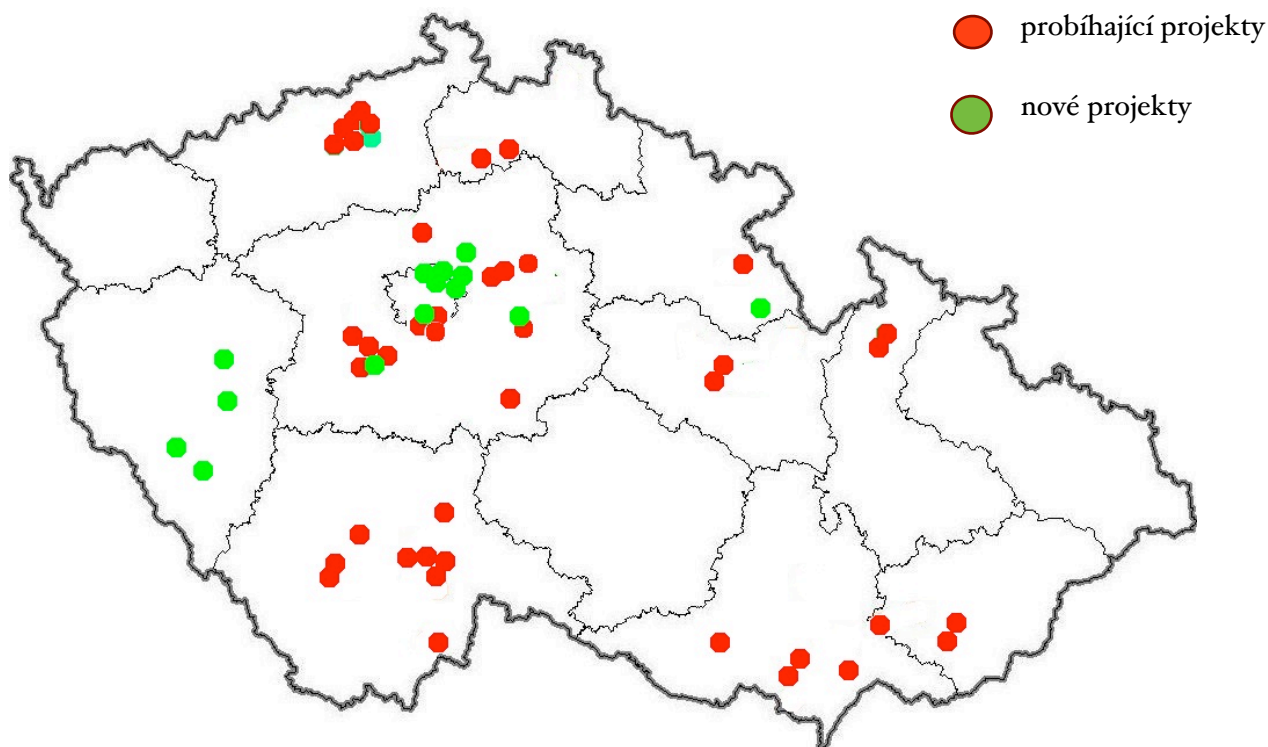
V roce 2012 bylo v rámci projektu RAS odchyceno nebo kontrolováno 2971 dospělých jedinců. Opět nejvyšší podíl na tomto čísle má 1352 odchycených břehulí říčních na 9 lokalitách. Bohužel počty břehulí meziročně výrazně kolísají, tak bylo v uplynulé sezóně odchyceno o 446 jedinců méně než v roce předchozím.

Je potěšitelné, že celkový počet odchycených jedinců doplnily další druhy, u kterých stoupá meziročně nejen počet projektů, ale i počet odchycených a kontrolovaných jedinců. Jedná se zejména o 5 projektů vlaštovky obecné, kde celkový počet překročil 300 odchycených

dospělců. Dále byly velmi úspěšné studie u cvrčilky zelené, kdy se počet projektů podařilo rozšířit na 10 a kolegové okroužkovali nebo kontrolovali 223 jedinců tohoto zajímavého druhu. Podobné je to i u projektů králíčka ohnivého. Nově byly zaregistrovány 2 projekty Jiřího Švejdy a celkový počet odchycených jedinců tak stoupl na 230. Přes 200 jedinců je každoročně odchytáváno i ve 2 projektech rákosníka velkého.

Počet studií věnovaných šoupálku dlouhoprstému rozšířil na pražské lokalitě i Miroslav Jelínek a v Týništi nad Orlicí Jakub Hlaváček. Počet jedinců zahrnutých do studie tak stoupl na velmi pěkných 82. Podobně i další studie skupiny kroužkovatelů okolo Petra Loudy věnovaná rákosníku proužkovanému zdvojnásobila počet kontrolovaných jedinců a dosáhla tak 63. Dostatečného počtu okroužkovaných nebo kontrolovaných jedinců se daří dosahovat i u studií ledňáčka říčního, krutihlava obecného, budníčka

Přehledová mapa projektů RAS 2012 v České republice

Vývoj počtu projektů u jednotlivých druhů

	2009	2010	2011	2012
<i>slípka zelenonohá</i>	-	-	-	1
<i>ledňáček říční</i>	2	2	2	2
<i>krutihlav obecný</i>	1	2	2	2
<i>vlaštovka obecná</i>	2	5	5	5
<i>břehule říční</i>	8	8	9	9
<i>linduška lesní</i>	-	1	2	1
<i>bramborníček hnědý</i>	1	1	1	1
<i>slavík modráček</i>	-	-	-	1
<i>cvrčilka říční</i>	1	2	2	2
<i>cvrčilka zelená</i>	4	4	10	10
<i>rákosník velký</i>	1	1	2	2
<i>rákosník proužkovaný</i>	-	-	1	2
<i>budníček větší</i>	-	-	1	2
<i>budníček lesní</i>	-	3	4	4
<i>králíček obecný</i>	-	1	1	1
<i>králíček ohnivý</i>	-	-	3	5
<i>lejsek bělokrký</i>	1	1	1	1
<i>brhlík lesní</i>	1	-	-	-
<i>šoupálek dlouhoprstý</i>	-	-	2	4
<i>vrabec domácí</i>	1	1	1	1
CELKEM	23	31	49	56

lesního a lejska bělokrkého. U ostatních druhů jsou bohužel počty zatím nižší. Pro přesné vyhodnocení míry přežívání u jednotlivých druhů je nutné získat mnohem větší soubory dat. Proto bych chtěl apelovat na kroužkovatele, kteří uvažují o zapojení do projektu RAS, aby si pokud možno vybrali druh, u kterého byl již RAS zahájen, a rozšířili tak počty odchycených a kontrolovaných dospělců u daného druhu. Příkladem je tak šoupálek dlouhoprstý, kerého si vybrali jako cílový druh v uplynulé sezóně další dva kolegové a počet kontrolovaných jedinců rázem dosáhl optimálního počtu.

Na druhou stranu se samozřejmě nebráníme zaevidování studií věnovaných druhům zatím v projektu RAS nesledovaným. Jen by to však měly být druhy, jejichž přežívání dostatečně nehodnotí souběžný projekt CES.

Projekt č.	Kroužkovatel	Ptačí druh	lokalita
1	Petr Procházka, Milica Požgayová, Václav Jelínek	rákosník velký	Mutěnické rybníky
3	Jiří Sviečka, Petr Pavelčík (Polešovice)	břehule říční	Polešovice
4	J. Veselý, Z. Valeš, F. Novák, P. Kolman, J. Frenzl, J. Hejzlar	břehule říční	Liteň
5	Jiří Sviečka	cvrčilka zelená	Biskupice
6	Jiří Brožek	bramborníček hnědý	Hvězdov
7	Jiří Brožek	ledňáček říční	Ploučnice
8	Pavel Čech	ledňáček říční	Povltaví
10	Jaroslav Cepák, Martina Soudková	vlaštovka obecná	Lužnice-Hamr
11	Jan Stříteský	lejsek bělokrký	Dědice
12	Vojtěch Volf	vrabec domácí	Dobruška
14	Jiří Vaník, Miroslav Horák	krutihlav obecný	Bílinsko
16	Karel Pithart	cvrčilka zelená	Chrást-Bříství
17	Karel Pithart	krutihlav obecný	Chrást-Bříství
18	Zdeněk Valeš	králíček obecný	Lhenice
19	Karel Novotný	cvrčilka říční	Zelčín-Hořín
20	Jaroslav Kubíček	budníček lesní	Kunratický les (Praha)
21	Jaroslav Kubíček	budníček lesní	Praha-Komořany
22	Jaroslav Kubíček	budníček lesní	Řevnice-Halouny
23	Jiří Sviečka, Petr Pavelčík	břehule říční	Boršice
24	Petr Heneberg, Josef Chytil	břehule říční	Pouzdřany
25	Petr Heneberg	břehule říční	Nakolice
26	Petr Heneberg	břehule říční	Valtice
27	Petr Heneberg	břehule říční	Záblatí-Mazelov

Projekt č.	Kroužkovatel	Ptačí druh	lokalita
28	Petr Heneberg	břehule říční	Lžín
29	Jaroslav Cepák, Martina Soudková	vlaštovka obecná	Lomnice na Lužnici (Šaloun)
30	Václav Jelínek	vlaštovka obecná	Vidlatá Seč
31	Václav Jelínek	vlaštovka obecná	Chotovice
32	Jaroslav Kubíček	budníček lesní	Praha - Zbraslav
33	Martina Hanzlíková	šoupálek dlouhoprstý	Duchcov
34	Jan Matouš	šoupálek dlouhoprstý	Staré Nespeřice
35	Martina Hanzlíková	cvrčilka zelená	Duchcov
36	Martina Hanzlíková,	cvrčilka zelená	Libkovice
37	Jiří Vaník, Anna Pikešová	budníček větší	Zabrušany
38	Martina Hanzlíková, Miroslav Horák	rákosník velký	výsypka Pokrok
39	Eva Vojtěchovská	břehule říční	Hýskov
40	Martin Vavřík	králíček ohnivý	Sobotín
41	Martin Vavřík	králíček ohnivý	Žďárský potok
42	Zdeněk Valeš	králíček ohnivý	Lhenice
43	Lubor Urbánek	cvrčilka říční	Poděbradsko
44	Tomáš Brinke, Tereza Petrusková	linduška lesní	Velký Chlumeč
45	Jaroslav Cepák, Martina Soudková	vlaštovka obecná	Lomnice nad Lužnicí (Kuneš)
46	Zdeněk Pletka	rákosník proužkovaný	Dívčice
47	Miroslav Jelínek	šoupálek dlouhoprstý	Praha - Modřany
48	Jiří Švejda	králíček ohnivý	Luby u Klatov
49	Jiří Švejda	králíček ohnivý	Brnířov
50	Jakub Hlaváček	šoupálek dlouhoprstý	Týniště nad Orlicí
51	P. Louda, J. Fořt, Z. Voborník	rákosník proužkovaný	Střížovice
52	Jan Matouš	budníček větší	Staré Nespeřice

Projekt č.	Kroužkovatel	Ptačí druh	lokalita
53	Jaroslav Veselý, Jana Škorpilová	břehule říční	Srbsko
54	Karel Pithart	slípka zelenonohá	Praha - Troja
55	Karel Pithart	cvrčilka zelená	Praha - Císařský o.
56	Karel Pithart	cvrčilka zelená	Praha - Dolní Chabry
57	Karel Pithart	cvrčilka zelená	Praha - Dolní Počernice
59	Karel Pithart	cvrčilka zelená	Praha- Černý most
60	Karel Pithart	cvrčilka zelená	Lysá nad Labem
61	Martina Hanzlíková, Miroslav Horák, Anna Pikešová, Jiří Vaník	slavík modráček	Bílinsko

slavík modráček středoevropský

RAS a barevné kroužky

Petr Klvaňa

foto: Alena Klvaňová

Potíže s opětovným odchytem již označených jedinců na lokalitě lze v některých případech obejít pomocí barevných kroužků bez kódu. Kroužky svou velikostí vyhovují celé řadě pěvců a práce s nimi není nijak obtížná. Nevýhodou metodiky je poměrně malá možnost kombinací, které lze zvýšit pouze přidáním dalších kroužků. Výzkumník je po několika letech většinou nucen využívat obě nohy jedince, který má na jedné noze většinou dva barevné kroužky a na druhé barevný a hliníkový kroužek. Z tohoto důvodu je metodika vhodná zejména pro „robustnější“ druhy pěvců, pro něž další kroužky nepředstavují výraznější zátěž. Velkou pozornost musíme také věnovat výběru barev. Pokud nepotřebujeme ihned velké množství kombinací, je vhodné volit jen základní barvy, které se od sebe výrazně liší. S odstíny barev jako např. světle a tmavě zelená nebo s dalšími barvami jako je oranžová, fialová apod., je potřeba pracovat velmi obezřetně a vyzkoušet, zda jsou, za podmínek panujících na lokalitě, vůbec použitelné.

Pro koho jsou kroužky vhodné

Obecně lze říci, že se barevné kroužky nejlépe hodí buď pro druhy, které žijí v blízkosti člověka a lze se k nim relativně snadno přiblížit nebo pro ptáky, kteří často usedají na dobře přehledných místech. Výhodné jsou zejména druhy, které ve svém teritoriu využívají opakovaně stejná místa k lovu, odpočinku nebo obhajobě teritoria.

Mezi ptáky první kategorie lze jmenovat např. vlaštovku obecnou, u níž jedinci posedávající ve stájích nebo v kravínech poskytují dostatek času na bezpečnou identifikaci. Dále lze zmínit kosy černé žijící v zahradách a parcích nebo rehka domácího. Do druhé kategorie lze zahrnout např. modráčka střeoevropského, bramborníčky, skorce vodního, tůhýka obecného, strnada rákosního apod. Cílem zde není vyjmenovat všechny vhodné druhy, ty se spíše

odvíjí od lokálních podmínek a zdatnosti kroužkovatele. Nicméně každý kroužkovatel, který by se chtěl barevnému značení věnovat, by měl zvážit následující otázky:

- 1) Je daný druh vhodný – dovoluje mi jeho pohyb, posed apod. bezpečně identifikovat barvu kroužků?
- 2) Jsem schopen na dané lokalitě sledovat jedince s hliníkovými kroužky? Pokud ano, existuje vysoká pravděpodobnost, že se mi to povede i s kroužky barevnými

barevné kroužky typu Avinet u vrabce domácího

Které jedince značit

Vzhledem k omezeným počtům kombinací lze doporučit značit pouze dospělé ptáky prokazatelně hnízdící na dané lokalitě. Značení mláďat na hnízdě nebo vzletných mladých ptáků je vysoce neefektivní a nutí nás zbytečně do dalších méně vhodných barev, abychom měli dostatek kombinací. Také značení dospělých jedinců stálých populací v mimohnízdni době nemusí být příliš efektivní. Týká se to zejména druhů, které nemají svá stálá potravní teritoria (např. vrabec domácí). Nezapomínejme, že přesun na hnízdiště vzdálená byť jen 2 – 5 km nám v hnízdni době znemožní jedince dohledat.

Typy barevných kroužků

Barevné kroužky lze získat přes internet např. od firem Ecoton, Avinet. Jejich výhodou je nízká hmotnost, velikostní variabilita a dobře rozeznatelné barvy. Nevýhodou je poměrně vysoká pořizovací

cena, která začíná na 80 Kč za 10 kroužků jedné barvy o průměru menším než 5 mm. Jako alternativu lze použít zažehlovací korálky HAMA, které lze koupit v hračkářství. Jsou sice robustnější a tím pádem těžší, ale jsou cenově nesrovnatelně výhodnější - 1000 kroužků za přibližně 40 Kč. Nevýhodou je menší velikostní variabilita. V zásadě existují dva typy - menší korálky lze použít jako alternativu ke kroužkům typu T a N, větší korálky odpovídají typu H. Určitou nevýhodou je také jejich měkký povrch, do nějž mohou zrnažraví ptáci snadno dělat vrypy, které se následně zanáší špínou. Takové kroužky se stávají hůře odečitatelnými. Na druhou stranu barevná stálost je velmi dobrá a také ztrátovost kroužků je srovnatelná s kroužky od zahraničních výrobců. Více o těchto kroužcích lze nalézt v článku: PAVEL V. & CHUTNÝ B. 2010 Sylvia 46: 165–169.

vrabec domácí s barevným kroužkem typ zažehlovací korálek HAMA

Linduška lesní a projekt RAS

Tomáš Brinke & Tereza Petrusková

Od roku 2011 se detailně věnujeme individuálnímu monitoringu lindušky lesní na lokalitě nacházející se v okrajových částech Brdské vrchoviny ve středních Čechách na Berounsku. Přestože zatím máme výsledky jen ze dvou hnízdních sezón, kroužkování doplněné akustickým monitoringem (nahrávání zpěvů teritoriálních samců) již přinesly některá překvapení. Kroužkování je založeno na individuálním značení barevnými kroužky, které u lindušek lesních výrazně zvyšuje úspěšnost retrapů (odečtů) v rámci jedné nebo více hnízdních sezón. A co vlastně dosavadní výsledky ukazují?

Obsazování teritorií

Někteří samci nemusí obhajovat konečné hnízdní teritorium ani začátkem května. Dokazuje to zpětně hlášení samce kroužkovaného 1.5.2011 a odchyceného 8.6.2011 jiným kroužkovatelem na 10 km vzdálené lokalitě. Naproti tomu vyhodnocení akustického monitoringu dokazuje, že se na sledované lokalitě mohou někteří samci usadit již 15.4. a zůstat zde po celou dobu hnízdění.

Individuální značení také ukazuje, že se během hnízdění mohou v jednom teritoriu „vystřídat“ i dva různí samci.

Fidelita (věrnost hnízdišti)

Z 22 jedinců okroužkovaných v roce 2011 byli v následujícím roce opětovně dle barevných kroužků 4 samci znovu odečtení. Všichni samci byli zjištěni v totožném teritoriu či v jeho těsné blízkosti jako v předchozím roce.

Výhody akustického monitoringu

Jelikož akustický monitoring je prováděn nad rámec metodiky projektu RAS, jeho výsledky do konečného

každoročního souhrnu projektu RAS nezahrnujeme. Přesto je však velmi podnětné získané výsledky uvést, neboť potvrzují již výše zmíněné skutečnosti.

Vzhledem k tomu, že se na sledované lokalitě věnujeme v rámci jiného projektu velmi detailnímu výzkumu zpěvu lindušky lesní, nahráváme přítomné samce opakovaně v průběhu celé hnízdní sezóny. Minimálně jednou týdně jsou zkontrolována všechna známá teritoria a případně odhaleni další zpívající jedinci. Dosavadní výsledky ukazují, že zpěv samců se během hnízdní sezóny nemění. Navíc se samci liší v používání určitých elementů, a proto jsme je schopni identifikovat i na základě pouhé nahrávky zpěvu. Ověření tohoto faktu jsme věnovali mnoho času v letošní sezóně, kdy se nám podařilo získat dostatečné množství zpěvů od samců, u kterých se během nahrávání zároveň podařilo odečíst barevný kroužek. Zároveň se ukázalo i to, že čtyři barevně označení samci, jež se na lokalitu navrátili, nezměnili svůj repertoár ani mezi roky. Je tedy zjevné, že linduška lesní patří s největší pravděpodobností mezi pěvce s ukončeným učením zpěvu. Díky tomu se nám pro-

*linduška lesní
foto: Adam Petrusek*

zatím podařilo odhalit ještě dva další samce, kteří se letos navrátili. Jeden je bez barevného kroužku a druhého se podařilo odchytit až v této sezóně. Protože analýzy zpěvu nejsou ještě dokončeny, je možné, že nás ještě nějaké překvapení čeká.

Rozšíření o další lokality, kde by se kroužkovatelé věnovali lindušce lesní, je vzhledem k dosavadnímu nízkému počtu projektů RAS zaměřených na tento

druh velmi žádoucí. Na základě dosavadních zkušeností doporučujeme všem novým spolupracovníkům doplnit kroužkování lindušek též značením barevnými kroužky (po dohodě s Kroužkovací stanicí). Vynaložený čas a úsilí věnované tomuto druhu tím bude významně zhodnoceno.

Králíčci ohniví ve „Spáleném lese“ u Klatov

Jiří Švejda

Již v roce 2010 jsem uvažoval, že bych se zapojil do projektu RAS, jen jsem si nemohl vybrat ten „správný“ druh, který by se v okolí mého bydliště vyskytoval v relativně vysokém počtu a jehož odchyt by nebyl příliš složitý a zaručoval dlouhodobější dobré výsledky. Oči mi otevřel až článek Martina Vavřika v loňském vydání zpráv. Králíček byl tím druhem, který naplňoval mé představy, tak už zbývalo jen najít vhodnou lokalitu v okolí a hlavně se rozhodnout, na kterého z králíčků zaměřit pozornost. Samozřejmě mě to táhlo k ohnivému, jen jsem neměl ani tušení, jak silná populace „ohniváků“ obývá lesy v okolí Klatov.

První ale bylo najít v okolí vhodný biotop, který by jak velikostí a vzdáleností vyhovoval mým požadavkům, tak hlavně vytvářel vhodné podmínky pro králíčky. Proto jsem usedl k internetu a na mapě vytypoval tři blízké lesní celky, které jsem později prošel a vybral z nich jako nejvhodnější „Spálený les“ o rozloze 191 ha, který leží v přímém sousedství Klatov. Teď už zbývalo jen zjistit, zda stejný výběr provedli i králíčci ohniví, proto jsem se to v posledních březnových dnech s MP3 přehrávačem vydal zjistit. Už při prvním zapnutí nahrávky na okraji lesa mně po chvíli jeden samec přiletěl přivítat a pak

králíček ohnivý

při krátké procházce se jich ozvalo ještě několik. Bylo rozhodnuto.

Vzhledem k tomu, že se „Spálený les“ nachází v těsné blízkosti Klatov, je hojně využíván obyvateli Klatov k relaxačním procházkám a díky tomu je protkán spoustou cest a cestiček, což mi umožňovalo

dobrou orientaci při odchycích. Na minimálně polovině rozlohy lesa je i poměrně bohatý podrost, většinou nálet smrku, což mi výrazně usnadňovalo instalaci sítě a dávalo šanci pokusit se odchytit co nejvyšší procento králíčků. Díky cestám jsem si les rozdělil na spoustu menších úseků, které jsem se každou návštěvu vždy snažil dochytat, aby bylo co nejméně ptáků, které jsem „přešel“.

Během čtrnácti návštěv v měsících duben, květen a červen se mně ozvalo na nahrávku zpěvu 90 samečků králíčků ohnivých, z nichž se mi jich podařilo odchytit 66. Z těch 24 samců, které se odchytit nepodařilo, byla naprostá většina těch, kteří zpívali jen v korunách smrků a k síti neslétli, i když byla často ve vhodném prostředí, nebo slétli jen nad síť a po chvíli zase odlétli. Pár bylo i těch, kteří se odrazili a do sítě se jim již nechtělo, a několik i takových, kde jsem špatně zvolil umístění sítě.

Dobré umístění sítě je vůbec základem úspěšného odchytu a vždy se vyplatí hledat vhodné místo o chvíli dále, nebo i o něco dále, než se pak dívat, jak se nějakému méně agresivnímu samci do sítě nechce, až se nechá „otrávit“, odletí a i přes případné přestavění sítě se už k síti nevrátí.

Obecně platí, že králíci (samečci) jdou chytat na reprodukovanou nahrávku zpěvu celoročně (u ohnivých samozřejmě od přiletu po odlet). Králíčky ohnivé jsem chytal v průběhu hnízdí sezóny teprve první rok, z čehož nejde dělat žádný závěr, přesto je zřejmé, že úspěšnost odchytu byla v jednotlivých měsících rozdílná.

Jednoznačně nejúspěšnějším měsícem je logicky duben, kdy samci obhajují teritoria a snaha zahnat soka je velká. Duben je také měsíc, kdy „jdou“ kromě samců s úspěchem chytat také samičky. Mně se jich v dubnu podařilo odchytit sedm a to jsem si určitě nějaké od sítě zahnal sám, protože jsem hned po chycení samce spěchal k síti (zvyk od používání sítě o straně oka 16 mm ok), aby neulétl. Po několika

odchycích jsem si všiml, že se okolo sítě pohybuje ještě nějaký pták, a protože jsem se ujistil, že 14 mm oka chytají spolehlivě, stačilo chvíli počkat a k mému překvapení v síti uvízla i samice. Určitě se vyplatí po chycení samce k síti nespěchat, protože v tomto období (zvláště kolem poloviny dubna) doprovázela samička samce téměř vždy, i když jejich odchyt závisel hodně na štěstí a také na vhodně zvoleném místě pro síť.

Květen je měsícem sezení na snůškách a začínající péči o potomstvo, proto i zájem králíčků o nahrávku byl podstatně nižší. Samičky se ve většině případů už ani neukázaly a samečci, přestože hlasově na nahrávku reagovali, se chytali přibližně s padesátiprocentní úspěšností.

Opět lepším měsícem na odchyt byl červen, kdy se mi podařilo odchytit většinu samečků, kteří se na nahrávku ozvali.

Velkým překvapením pro mě byl měsíc červenec a první polovina srpna, do které se mohou v projektu RAS králíci ohniví chytat.

V první polovině července se na nahrávku ještě občas nějaký králíček ozval a zazpíval, ale vždy jen z horních pater smrků. I v podrostu okolo sítě jsem občas nějakého zahlédl proletět (ohnivý?), ale přímo k síti nepřilétl žádný. Ve druhé polovině července a v první půli srpna mně na nahrávku z MP3 přehrávače již králíček neodpověděl, přestože jsem procházel místa, která byla v hnízdní době poměrně hustě obsazena. Otázkou zůstává, zda šlo o nezáměr reagovat na zpěv nebo v lese už žádní „ohniváci“ nebyli.

Celé jaro a část léta s králíčky ohnivými uteklo jako voda a mně nezbyvá nic jiného než se těšit a čekat, až se s nimi v dubnu ve „Spáleném lese“ opět setkám.

Co je to „pravděpodobnost zpětného odchyty“ a proč je důležitá?

Zdeněk Valeš, s přispěním anglických a českých kolegů

Míra přežívání se odhaduje pomocí zpětného odchyty či pozorování označených jedinců statistickými modely obecně známými jako „Capture-Recapture models“. V rámci těchto modelů bylo vyvinuto množství technik, které je možné zpracovávat za pomoci počítačů. Na té nejjednodušší úrovni jsou dva základní typy parametrů: pravděpodobnost přežití jedince z roku na rok a pravděpodobnost jeho odchycení v případě jeho přežití. Každý zpětný odchyt sledovaného jedince během let může být důležitý pro výpočet těchto hodnot.

Pravděpodobnost zpětného odchyty se na první pohled nemusí zdát zajímavá, ale je nutné ji použít ke správnému výpočtu míry přežívání. To proto, že i když nebyl pták v daném roce chycen, neznamená to, že zahynul. Mohl se jednoduše kroužkovateli vyhnout nebo trávil hnízdní sezónu jinde. Je srozumitelné, že ti ptáci, které se nám podařilo odchytit, přežili, ale pro výpočet přežívání musíme odhadnout i počet těch, kteří sice zpětně odchyceni nebyli, ale přežili také.

V mnoha případech nás zajímá ve výpočtech zvlášť pravděpodobnost přežívání a zvlášť pravděpodobnost

zpětného odchyty pro každý rok. Toto je klasický model popsany v literatuře.

Jestliže byl např. pták na lokalitě chycen v letech 2007 a 2010, ale v letech 2008 – 2009 chycen nebyl, pak je pravděpodobnost odchycení menší než 100%. Takový pták mohl být na lokalitě, ale nepodařilo se nám ho odchytit, nebo se přemístil na jiné místo. S tímto vším statistické modely počítají a zhodnotí to ve výpočtu přežívání např. v případě, že se pták v dalších letech již neobjeví, ale přesto přežil.

Je zřejmé, že pravděpodobnost zpětného odchyty je pro výpočet přežívání zásadní. Aby statistické modely mohly správně fungovat, je potřeba zajistit, aby tato pravděpodobnost byla stále stejná. Je proto nutné pečlivě dodržovat metodiku a konkrétně do projektu RAS započítávat pouze jedince odchycené srovnatelným úsilím, na stejné ohraničené lokalitě a v doporučené periodě roku, tedy v hnízdním období. Jedince, které se vám nepodaří za těchto podmínek kontrolovat, ale narazíte na ně třeba v době podzimního tahu, již do projektu prosím nezapočítávejte, změnili by právě hodnoty pravděpodobnosti zpětného odchyty a „nabourali“ celý výpočet.

Odchyty vrabců polních

(překlad článku z RAS NEWS 2007)

Vrabeц polní by mohl být jedním z vhodných druhů pro RAS. Pro úspěch projektu je však nutné věnovat dostatečnou pozornost správnému načasování odchytu dospělých ptáků.

Chytání dospělých vrabců

Dospělé vrabce polní lze kroužkovat během hnízdní sezóny na zakrmovacích místech, které je vhodné umístit dále od hnízd. Je zde totiž poměrně velké riziko opuštění snůšky, pokud kroužkujeme příliš blízko hnízd. Proto, prosím, ani neberte dospělé z hnízd s vejci nebo malými mláděty.

Je mnohem snazší chytat dospělé vrabce polní mimo hnízdní sezonu. K odchytu musíme využít momentu překvapení. Měníme proto umístění sítí a na jednom místě chytáme vždy jen krátkodobě. Vrabci polní někdy nocují společně, ale většinou vysoko. Pokud přesto objevíte nocoviště v nízkém keři, je možné odchytit velké množství jedinců při opouštění nocoviště a to i relativně pozdě ráno.

Kroužkování barevnými kroužky

Barevné kroužkování je významnou pomocí pro studie projektu RAS, ale využíváme jej pouze v případě, že máme dostatečný čas k pozorování

označených jedinců. Výhodou je pak možnost odchytu a značení dospělých jedinců mimo hnízdní dobu. Do projektu RAS pak započítáváme jen jedince pozorované a odečtené během hnízdění. Pro individuální značení ptáků používáme tři barevné kroužky nejméně sedmi barev k získání dostatečného počtu barevných kombinací.

Také každoroční značení mláďat je užitečné pokud chceme zjistit jejich rozptyl. Ale jakékoli barevné značení vrabců polních je většinou pokusem s nízkou návratností, zejména pokud sledujeme rozptyl z kolonie. Ve studii v Rutland Water, UK bylo označeno okolo 1000 úpolníků ve dvou letech (hlavně pulli) a je znám osud pouze 6 z nich.

Někdy je těžké odečítat barvené kombinace kroužků, protože vrabci polní mají tendenci sedět dost nízko na svých nohou, kdy pak peří překrývá jejich větší část. Je proto obecně snadnější odečítat barvené značení na vertikálních krmítkách, kde stojí více vztyčení.

Poděkování zaslouží Geoff Carr, Simon Evans, Rob Field, Geof Myers, Matt Prior, Chris Wilson za poskytnutí informací o odchycích vrabců polních.

Projekt RAS a program RINGS

I letos bohužel program RINGS neumožňuje specifikovat odchycené ptáky v projektu RAS. Na úpravě programu se v poslední době horečně pracuje a tak snad brzy bude dostupná nová verze, kde bude počítáno i s projektem RAS. Pro potřeby vyfiltrování dat z projektu RAS je tak proto stále nutné označit kontrolované jedince v poznámce: RAS.

Druhou možností je zasílání nejenom souhrnného formuláře, ale i zaslání deníku, kde by měli být odchycení jedinci zapsáni. Někteří kolegové to již posílají buď písemně nebo emailem v dokumentu nebo excelových tabulkách.

Zprávy RAS 4/2012

*zpravodaj projektu RAS
Kroužkovací stanice NM*

Výkonný redaktor: Zdeněk Valeš

Jazyková spolupráce: Jaroslav Škopek

Fotografie (neoznačené): Zdeněk Valeš

Koordinátoři projektu:

Zdeněk Valeš

tel: 604 286 812

email: zetval@volny.cz

Petr Klvaňa (Kroužkovací stanice NM)

tel: 271961256

email: petr_klvana@nm.cz

Jak začít s projektem RAS ?

Pro projekt RAS (opakovaný odchyt dospělých jedinců za účelem zjištění míry přežívání) si kroužkovatel může vybrat víceméně jakýkoliv druh, o kterém si myslí, že je v jeho možnostech odchytit minimálně 10 samců (lépe 30-40 jedinců) za jednu hnízdní sezónu. Lokalita, na které se bude kroužkovatel věnovat RASu, by měla být celistvá a mělo by se na ní vyskytovat minimálně 20-30 párů zvoleného druhu. Samotná práce na projektu RAS je omezena hnízdní dobou jednotlivých druhů. Odchyty lze provádět jakoukoliv povolenou odchyťovou metodou.

Kroužkovatel by si měl být vědom, že projekt RAS je prováděn v pro ptáky velmi citlivém období, a proto by měl svou aktivitu rozvrhnout tak, aby hnízdící ptáky rušil co nejméně.

Podrobnější informace najdete na stránkách společnosti www.czechringing.com, nebo si o ně můžete napsat na mail zetval@volny.cz